

Az Alföld egy francia szerelmese: Gustave de La Tour.

Egy francia szemlének, a *Revue de France*-nak egyik, 1874-iki füzetében ezt olvassuk: „Szomorú volt, hogy Franciaországtól olyan meszsze (Magyarországon) kellett élnem és nem tudtam elfelejteni sem házámat, sem családomat, de lassanként megszerettem Magyarországot. Ausztria és Stájerország tiszta vízü folyóikkal, hófedte hegyeikkel, szép városaikkal, fejlett műveltségükkel hidegen hagytak: beleszerettem ellenben egy óriási síkságba, mely lapos, mint a deszka, nincsenek jó útjai, nyáron kiég, télen jéggé fagy, ősz végén és tavasz elején pedig nedves és sáros. Magyarázza meg, aki tudja azt a szenvedélyt, melyet a magyar Alföld ébreszt az emberben, én ahhoz a vonzóerőhöz hasonlítom, melyet a tenger gyákról a tengerészre: azt szeretjük, ami ábrándozásra ösztönöz és szenvedést okoz.”

Az a különös ember, aki ezelőtt mintegy hetven évvel a magyar Alföldről ilyen lelkes hangon emlékezett meg, Gustave de La Tour volt. Ez a francia író honfitársai nagy részétől, akik hazánkról írtak, abban különbözik, hogy nem egy pár napot vagy hetet, hanem hat évet töltött Magyarországon. Ez idő alatt megismerte hazánk különböző népeit és vidékeit, városait és falvait, sőt, mi több, a magyar irodalmat is. Egyike volt azoknak a franciáknak, akik a múlt század közepén irodalmunkat felfedezték és megpróbálták Franciaországban ismertetni. Magyarországi emlékei mélyen bevésődtek lelkébe. Ennek tulajdonítható, hogy rokonszenvét s érdeklődését hazánk iránt élete végéig megőrizte s annak bizonyosságául hazájába való visszatérte után több magyar tárgyú munkát írt.

La Tour gróf előkelő és ősrégi bretagne-i nemes családnak volt sarjadéka. Húsz éves korában belépett az osztrák-magyar hadseregbe, melyben ő előtte s az ő korában is sok honfitársa, köztük több La Tour, szolgált. Fiatalt volt, utazni, világot látni, művelődni vágyott és családi hagyományai megkövetelték, hogy a katonai élettel megismerkedjék. Bécsben egy emigráns nagybátyja, Trogoff tábornok egyengette útját. Bemutatta Clam-Martinitz tábornoknak, a császár katonai irodája főnökének és Windischgraetz tábornagnak, akivel La Tour egész élete szóló barátságot kötött. 1834-től fogva kilenc évet töltött osztrák katonai szolgálatban. Mint egy vörtes-ezred hadapródja két évig Bécsben szolgált, onnan Fehringbe került, pár hónap mulva pedig egy, Aradon és környékén állomásozó ulánus ezredhez nevezték ki hadnagynak. 1843-ban leköszönt kapitányi rangjáról s visszatért Franciaországba. Élete hátralévő részét szülőföldjén, egy breton városkában, Tréguier-ben töltötte. A II. császárság alatt, mint a katolikus és kon-

zervatív párt tagja és egyik bretagne-i választókerület képviselője politikai téren tevékenykedett, számos egyházpolitikai cikket s röpiratot írt és a szépirodalommal is kísérletezett.

La Tour meleg barátság fűzte a magyarbarát Montalemberthez. Ez szólította fel, hogy irodalmi formában dolgozza fel magyarországi tapasztalatait és benyomásait. Minthogy az 1848—49-iki szabadságharc Európaszerte, tehát Franciaországban is bizonyos érdeklődést váltott ki a magyarság iránt, érthető, hogy La Tour magyar tárgyú műveinek akadtak francia olvasói. Francia folyóiratokban láttak napvilágot, három önállóan, könyvalakban is megjelent. Legjelentékenyebb köztük a *Scènes de la vie hongroise* (1860), melyet németre és magyarra is érdemesnek tartottak lefordítani. E három részből álló műben a szerző egy regényes történet keretébe illesztve a régi Magyarországot mutatja be, amelyennek azt a szabadságharcot közvetlenül megelőző években látta és elképzelte. Egy másik regényében a még régebbi, ötven év előtti Magyarország elevenedik meg előttünk egy nemesi család katolikus és protestáns ágának küzdelmében. Két hosszabb, magyar vonatkozású elbeszélése is van, az egyiknek tárgya egy, delizsáncon, Debrecenről Pestig tavaszi árvíz idején megtett viszontagságos alföldi utazás. Ezenkívül német forrásmunkák: Engel János, Majláth János, Toldy Ferenc stb. művei alapján a Zrínyiekről írt hosszabb tanulmányt, melyben a magyar irodalom fejlődését is vázolta. 1848—49-ben a magyar politikai és hadi eseményekről szóló hírlapi cikkei a magyarság iránt tanúsított rokonszenvéről tanuskodnak, elítéli azonban bennük a szabadságharcot és oktalan lázadásnak tartja. Sajnálja a magyarokat és kívánja, hogy a háború minél rövidebb ideig tartson, mert meg van győződve, hogy az a magyarság minden hősiessége mellett is kudarccal fog végződni. Mikor jóslata bekövetkezik, megbélyegzi az osztrákok kegyetlenségét, de azt az elvesztett háború természetes következményének tekinti. Vígasztalja azonban a remény, hogy az „Ausztriára támaszkodó s a németekkel, oláhokkal és szlávokkal osztrák uralom alatt összebékülő” magyarságra nemsokára megint jobb idők fognak következni.

La Tour egyénisége és a magyarsághoz való viszonya szempontjából legtanulságosabbak az osztrák-magyar hadseregben töltött katonaeveiről szóló emlékiratai, amelyek egy francia folyóiratban láttak napvilágot.

Magyar tárgyú írásai, levelei és hátramaradottjainak nyilatkozatai alapján nem vonhatjuk kétségbe, hogy La Tour hazánknak igazi barátja volt és őszinte, amidőn egyik művének zárószavában így ír: „Hat évi magyarországi tartózkodásom kellemes emlékeket hagyott hátra bennem... Második hazámul tekintem ezt az országot, annyira megszerettem pusztáit és erdeit, mérhetetlen síkságait s nagy falvait, lakosainak nemes erkölceit és szokásait.” A rokonszenv, melyet a magyarság iránt érzett, nem tette elfogulttá. Nem tett úgy, mint egyes honfitársai, akik, anélkül hogy ismertek volna, üres, semmit-mondó dicsérletekkel árasztottak el bennünket. La Tour igyekezett alaposan megismerni hazánkat s amikor úgy gondolta, hogy ez sikerült neki, katonás nyíltsággal, meggyőződéséhez híven az igazságot írta meg, ahogy látta, nemcsak erényeinket emelte ki, hanem hibáinkra is rámutatott, amit magyar olvasói közül némelyek rossz néven vettek tőle. Szemére hány-

ták, hogy nem lelkesedett a magyar szabadságharcért és kifogásolták, hogy abba a képbe, melyet a magyarságról megrajzolt, tévedések és torzítások csúsztak bele. Nem vették tekintetbe, hogy La Tour családi hagyományainál és neveltetésénél fogva konzervatív és forradalomellenes francia arisztokrata volt, aki, ha rólunk volt szó, elveit akkor sem tagadhatta meg s hogy az Alföld a maga különleges tájaival és embereivel merőben különbözött a komor, kopár, ködös, ősi, katolikus és hagyománytisztelő Bretagne-tól, ahol életét hazánkba jövetele előtt s után töltötte.

La Tour hazánkkal és népünkkel már akkor megismerkedett, amikor Fehringben állomásozott. Ebből a határszéli stájer városkából sokszor átlovagolt magyar földbirtokosokhoz. Kirándulásai közben gyakran izgatta képzeletét a gavallér-betyárnak, Sobrinak alakja, akinek kalandjairól ez időben sok szó esett azon a vidéken. Mikor áthelyezték Aradra, Pesten át ment. Lassam utazott, fogatával az Alföldön több helyen megállt, hogy új tartózkodási helyét, ezt a különös, a maga kezdetlegességében érdekes vidéket megismerje. Két ízben, majdnem három esztendőn át lakott Derecskén egy szalmafedeles parasztviskóban, mely mindössze egy szobából s konyhából állott, Szobájának egész bútortáza egy ágy, egy divány, egy szekrény, egy asztal s néhány táborigényes szék volt, a földön két medvebőr, a falakon kardok, pisztolyok, puskák, könyvek. Egy lengyel tiszt szolgálat tartotta rendben a házat. Lovait két másik lengyel ulánus gondozta. Huzamosabb ideig élt Hajdusoboszlón, Krasznabélteken, Nyírbátorban és Nyíregyházán is. Gyakran megfordult Debrecenben, Nagyváradon, Nagykárolyban s a hadgyakorlatok alatt módjában volt az Alföld jelentékeny részét bejárnia.

Idejének nagy részét a katonai szolgálat veszi igénybe. A legénység lengyel. A tiszt karban a monarchiának majdnem valamennyi nemzetisége képviselve van. A tisztek nagyrészt előkelő származású, vagyonos emberek, nagy lábon élnek, sokat mulatnak, kártyáznak, lovakra sok pénzt költenek, a bajtársi viszony kitűnő köztülk. Két fő szórakozásuk van: a lovaglás és a vadászat. Az őszi esőzések és tavaszi áradások kivételével az Alföld a lovaglásra nagyszerű terület és válogatni lehet a pompásabbnál pompásabb lovakban. Minden tiszt három lovat tarthat. A katonai kincstártól kapja őket és eltartásukról is az gondoskodik. A legtöbbször azonban több háts lova s több befogásra való lova is van, fogatot, kocsit is tart. Az Alföldön jóformán csak a szőlők vannak bekerítve. A végtelen mezőkön és legelőkön át nagy gyönyörűség tehát a lovaglás. Kitűnően értenek hozzá a magyar nemesek és parasztok egyaránt.

Ami a kocsizást illeti, a rendes kövezett utak hiányzanak és nedves időben a sár, szárazság idején a homok ugyancsak próbára teszi az embert. Vannak azonban könnyű és erős kocsik. Rajtuk a lovak villámgyorsan röpitik tova az utast. Eleinte majd összetörnek a bordái, idővel fel sem veszi a rázást. Télen pedig, mikor keményre fagyott hó borítja a földet, pompás közlekedési eszköz a szán. A fő mulatság azonban a vadászat. A földbirtokosok mind nagy vadászok s a politikai ellentétek dacára jó viszonyban vannak a tisztekkel és szívesen látják őket vadászterületeiken. Náluk kényelmes szállást és bőséges ellátást lehet kapni.

Az érdekes vadászati leírások, melyek La Tour műveiben vannak, mutatják, hogy az Alföld a múlt század negyvenes éveiben a vadászoknak az esztendő minden szakában valóságos paradicsoma volt. A mezőkön és legelőkön rengeteg volt a nyúl, fogoly, fűrj, túzok; a tavakban, mocsarakban, lápokban, ingoványokban pedig, melyek akkor még nem voltak lecsapolva, csakúgy nyüzsgött a temérdek vízi madár: szárcsa, bibic, szalonka, vízityúk, vadlúd, vadkacsa, kócsag, gém, hatytyú, stb. Télen befagytak a mocsarak. Ekkor a hideg s a szélvihar elől a farkas, róka, vadmacska, hiúz, nyúl a nádasokban keresett menedéket. Bennük ezek az állatok egész útakat és barlangokat vájtak maguknak. Mikor azután a hó elborította a keményre fagyott földet, elkövetkezett a hajtó vadászatok ideje. Ekkor furkósbotokkal, vagy fokosokkal felszerelt hajtók szállták meg a nádasokat s rettenetes zajt csapva űzték ki a vadakat búvó helyeikről a síkságra, ahol a lóháton ülő vadászok s agarak serege várta őket. Leírt La Tour egy erdei vadászatot is, melyet ulánus tisztek részvételével egy magyar mágnás rendezett az Alföldet s Erdélyt elválasztó hegyvidéken.

La Tour magyarországi éveit az Alföld észak-keleti részén töltötte. Mint láttuk, több helyen állomásozott s hadgyakorlatok és vadászatok alkalmával nagy területeket járt be kocsin vagy lóháton. Összebarátkozott magyar urakkal, többek közt a Beóthyekkel és Szlávyakkal. Nagyváradon élvezte a csodatevő hírben álló Hohenlohe Sándor nagyprépostnak nagyúri vendégszeretetét. Gyakran volt meghíva vidéki földbirtokosok kastélyaiba és kúriáiba. Megfordult papok és parasztok házában is. Volt alkalma tehát a magyar földet, életet és társadalmat minden sajátosságával megfigyelnie. Megismerkedett a nemzeti-ségi viszonyokkal is, hiszen ott az Alföld észak-keleti részén nemcsak magyar, hanem német, oláh, szlovák falvak is vannak és azok tanulságos összehasonlításra adtak neki módot. Mindezeket a tarka élményeit és változatos benyomásait, melyekről, úgy látszik, feljegyzéseket készített, később beledolgozta magyar tárgyú műveibe.

Kétségkívül kezdetleges, sőt barbár világ az, amelybe ez a francia gróf került, de érdekes, eredeti; tetszik neki, megszokja, sőt megkedveli. A nagy rónaság, melyen ritkák a falvak és városok, hol a szemet semmi sem korlátozza s kényére-kedvére száguldhathat a lovas, fel-emeli — mint mondja — a lelkét, a szabadság és önállóság érzésével tölti el, a természet s a tér korlátlan urának érzi magát. Ez a hatalmas síkság La Tour szerint Európa magtára lehetne, mert igen termékeny, nincs azonban kihasználva és kellően megművelve. Jelentékeny része legelő. Félvad állapotban ezer meg ezer ló, szarvasmarha, sertés, juh él rajta, melyek az év nagy részét a szabad ég alatt töltik. Nagy területeket foglalnak el a kisebb-nagyobb tavak s mocsarak. A művelhető földek egy része is parlagon hever, nincs, aki megmunkálja. Hiányznak a csatornák, töltések és hidak. Tavasszal a folyók kiáradnak s óriási területeket árasztanak el. Ipar jóformán nincs, az igények kezdetlegesek, a lakosság majdnem kizárólag földművelésből és állattenyésztésből él, a kereskedelem idegenek, főképp zsidók kezében van. A rendes, kövezett országutak hiánya miatt az őszi esőzések és tavaszi áradások idején az Alföld végtelen sártengerré válik, ahol a lovak térdig süppednek a kátyúba. A homokos vidékeken pedig nyáron kinszenvedés

az utazás. A tavasz és őszi rövid, a tél meg a nyár az uralkodó évszak. A tél kemény és csendes; gyakoriak a szép csillagos éjszakák; a nagy havazások és esőzések ritkák. A nagy hidegek ellen bundákkal, bélelt ruhákkal és pompás kályhákkal védekeznek a lakosság s könnyebben tűri a telet, mint a franciák. A nyár hirtelen, szinte átmenet nélkül köszönt be, a vizek lefolyanak, a nedves földek felszikkadnak, megindul a vegetáció, a zsíros, fekete talajban buján tenyészik minden növény, virulnak még a sovány földek is.

Magyarországot sok mindenféle nép lakja. Az ősi, eredeti tiszta magyarság — La Tour szerint — az Alföldön lakik. Azért szereti a sík vidéket, mert ott kedvére élhet fő foglalkozásainak, az állattenyésztésnek és földművelésnek. Az Alföld pusztáin a magyar nép kielégítheti szabadságvágyát, ott tekintetét, mozgási képességét semmi sem gátolja. A hegyes vidékeket nem kedveli, azokat a németeknek, oláhoknak, szlovákoknak, ruténeknek engedi át, az ipart és kereskedelmet megveti. Erős, férfias, bátor, harcias, földművelő és lovas nép a magyar, igazi „kentaur-faj“, büszke, semhogy más népekkel összekeveredjék s egész története folyamán bőségesen ontotta véréit, semhogy el tudott volna szaporodni. Nemeslelkű, szolgálatkész, önfeláldozó, vendégszerető, lovagias. Ha hazája védelméről van szó, nem kíméli sem vagyonát, sem életét s a becsületet minden gazdagságnál többre értékeli. Valóságos csoda, hogy itt, Középeurópában, német és szláv népek közé ékelődve, Nyugat és Kelet felől folytonos támadásoknak kitéve, fenn tudott maradni. Ezt harciasságának és életerejének köszönheti. Kevés európai nép van, mely olyan dicsőséges multra tekinthet vissza. Történelme hősi eseményeknek sorozata, valóságos „lovagregény és drámai költemény“. E kiváló tulajdonságai mellett a magyarságnak nagy számban vannak hibái is: a nemzeti gőg, erőszakosság, indulatosság, fegyelmezetlenség, pazarlás, nemtörődőség, az ábrándozásra való hajlam, a valóságérzék hiánya. E hibák, melyek részben veleszületett tulajdonságai, részben viszontagságos multjából folynak, első sorban a nemességet jellemzik. Ennek La Tour három rétegét különbözteti meg: a nagybirtokos főnemességet, a gazdálkodó és hivatali viselő középnemességet s a paraszti sorban élő köznemességet.

A mágnások nagy hatalommal és óriási uradalmakkal bírnak. Földjeik általában rosszul vannak művelve s egy részük parlagon hever. Tekintélyes jövedelmük vannak, de nagy lábon élnek, ezért közülük sokan el vannak adósodva és uzsorásoknak kiszolgáltatva. Gazdatisztjeik és ügyvédjeik becsapják és meglopják őket. A legtöbben konzervatívok, reformokról tudni sem akarnak, egy részük azonban Széchenyi István példájára a reformoknak híve és közművelődési célokra sokat áldoz. Ez utóbbiak közé tartozik a *Scènes de la vie hongroise* egyik főalakja, Berényi gróf is, akinek szamosvári kastélyát és életmódját bemutatja a szerző.

A nemesek gazdálkodnak és közülük egyesek vármegyei tisztségeket töltenek be. Kitűnő lovasok és vadászok, vendégszerető házigazdák és szenvedélyes politikusok. Belőlük kerülnek ki azok a fanatikus, a valóságos helyzettől s a tényleges erőviszonyokkal nem számoló, ellenzéki politikusok, akik önálló, független Magyarországról s az Ausztriától való elszakadásról ábrándoznak. Lakásuk, életmódjuk elég

kezdetleges. La Tour a *Scènes d' la vie hongroise*-ban megismertet bennünket egy alföldi magyar főszolgabíróval, aki Nyírfalun lakik és gazdálkodik. Háza, melyhez fakéreggyalú körülvett nagy udvar tartozik, egy mesterséges dombon álló, hatalmas, meszelt épület. Hat lépcső vezet fel hozzá, homlokzatát folyosót képező, vaskos oszlopsor díszíti. A ház mögött angol kert, az udvarban jobbra-balra alacsony cselédházak. A meszelt falú szobák berendezése nagyon egyszerű, nyoma sincs bennük semmi fényűzésnek, egyetlen díszük a sok rendetlenül felaggatott arckép, melyek híres magyarokat ábrázolnak.

Az alföldi magyar parasztról La Tournak jó véleménye van. Mint írja, gyakran gyönyörködött a barna arcú, hosszú fekete hajú, nyílt tekintetű, eleven szemű, erős, egészséges, harcias megjelenésű magyarokban, amint kis, csontos lovaikon ülve a síkságon komolyan ügettek. Bő, durva vászongatyát, csizmát, kis pörge kalapot hordanak, kezükben ostor vagy fokos. Asszonyaik csinosak, formásak, nyáron rövid ing, szoknya s egy nyakba vetett kis kendő a viseletük, hajuk hátul egy fonatban lelóg, végén színes szalaggal lekötve, amit La Tour tatár szokásnak tart. Munkabírók, igénytelenek, urukhoz és földjükhöz ragaszkodók, jómódúak, a föld megtermi s ők maguk előállítják, amire szükségük van. Koldust La Tour egész magyarországi tartózkodása alatt nem látott. A népes falvakat az egyformaság és egyhangúság jellemzi. Egymást derékszögben keresztező, széles és egyenes utcákból állanak. A vályogból épült s fehérre meszelt, földszintes házacskákat zsuppvagy-zindelytető fedi, melyen itt-ott gólyafészkek látható. A házak oromfala az utcára néz, homlokzatuk pedig a nád- vagy deszkakerítéses udvarra. A tető az udvar felé dúcokon nyugvó, tágas tornácban végződik. A ház lakói, a nők is, az esztendő nagy részében ott alszanak. A házzal szemben vannak az ólak és istállók, egy kis konyhakert is tartozik hozzá. A magyar parasztok — ez a régi nomád élet maradványa — nem szeretik a szobában, zárt falak közt való alvást, talán azért olyan erősek és egészségesek. A férfiak nyaranként csak vasárnaponként vannak odahaza, hétköznap kinn dolgoznak a földeken, ott alszanak a szekéren vagy a szekér alatt. A legtöbb falu tele van ültetve akácfával, közelükben rendszeren szőlők vannak gyümölcsfákkal. A fő-utca közepe rendszeren kiszélesedik és tágas teret alkot. Ott vannak a falu fő épületei: a katolikus és református templom, a községháza, egy vagy két kocsmá, gyógyszertár, orvosi lak, esetleg néhány oszlopos tornácú úri lak, urasági tisztviselők, földbirtokosok, megyei hivatalnokok laknak bennük. Bevezet La Tour bennünket egy magyar parasztházba is, melynek legfontosabb része a konyha. Ez egyúttal lakószoba is, fehérre meszelt falain képek s egyéb apró dísz tárgyak, két-soros tálaló poharakkal és edényekkel, minden ragyog a tisztaságtól. Az ágyak nagy tulipánokkal vannak kifestve és igen magasra megvetve. A mesztergerendáról nagy füstölt szalonnák lógnak, úgy mint a bretagne-i falvakban a kandalló felett. A vendégszobának fő díszei az ágyneműtől duzzadó, magas nyoszolyák, melyeket horgolt és finom fehér posztószegelekkel kivarrt ágyterítő takar.

A magyar vendégszeretetről így ír La Tour: „A magyarok szabad ég alatt hálnak, sokszor a puszta földön. Vendégeik számára azonban egymásra halmoznak párnát, dunyhát, takarót. Egész héten át szíve-

sen el vannak egy kis szalonnán s egy ital rossz pálinkán, ha azonban vendégeskednek, kitesznek magukért s akkor igazán úsznak vajban, tejben, borban. A magyarnál nincsen vendégszeretőbb nép.“

La Tour szerint az Alföld városai is a falvakhoz hasonlóak. Lakosságuk túlnyomóan földműves és pásztor. Nagy, széles, nyáron poros, télen sáros utcáik vannak csupa földszintes házzal, az emeletes ház ritka bennük. Tipikus magyar város Debrecen ötven-hatvanezer lakosával. Házaik fajárdák szegélyezik, amelyek hidak módjára itt-ott az utcakeresztezéseknél az úttesten is átvezetnek és sáros időben az átkelést lehetővé teszik. Az utak túlnyomó része igen rossz, esős időben csupa sár, szárazság idején csupa por, a fogatok és szekerek csak nagy kínmal tudnak haladni s télvíz idején megrekednek bennük. A büszke, „szabad“ városnak hatalmas földjei és erdei vannak, sőt a Tisza mentén kőbánya is van; szegényeket nem kell segíeznie, mert a lakosság jómódban él, az utak kövezését a város urai még sem tartják szükségesnek. A főutca lakóit kora hajnalban éktelen zaj veri fel álmukból. A községi gulyás teljes erővel fújja az oldalán lógó szarukürtöt. Erre a hangra mindenütt kinyílnak a kapuk és özönlenek belőlük a szarvasmarhák, hogy a lóháton ülő gulyás vezetése alatt a legelőre menjenek. A fehér, karcsu lábú, hatalmas szarvú ökrök s a tehenek egészen betöltik a templom és kollégium közti teret. Csodálatos, hogy ez a sok erős állat, amelyek egy egész hadsereggel szembe tudnának szállni, milyen könnyen hagyja magát egyetlen-egy pászortól vezetetni. Mindez szörnyű lármával és porral jár. Az ökrök után következnek a sertések. „Egy harsányabb szavú, bár kisebb kürt hangjára megindul két gyakorlatos kanász vezetése alatt a fekete disznók serege, amelyek vadkanokhoz hasonlítanak s egy negyedóráig fülsiketítő rőfögés, kiabálás, sivítés hallható“. Este a jelenet megismétlődik s nagy bőgés és sivítés kíséretében, óriási porban, a szarvasmarhák és sertések megint végigvonulnak a főutcán és istállókba s óljaikba pihenőre térnek.

Debrecen nagy látványossága a két hétig tartó országos vásár. „Lehet ott látni — írja Latour — szerb, moldvai, oláh, lengyel, orosz, német, cseh s olasz kereskedőket. A keleteurópai és nyugati népfajok tolonganak ott s tíz különféle nyelven beszélnek. El sem lehet képzelni a vevők és kíváncsiak tömegét, mely a hevenyészett város szűk utcáin, sikátorain és terein összetódul. Az edzett csikós horjúsájú ingben s bő gatyában, mellette az aranytól ragyogó, huszároktól követett nagyúri hölgy.“ Van ott minden: orosz-, lengyel- és magyarországi prémek és bundák, pesti és bécsi ékszerek, prágai fegyverek, cseh üvegárúk, milánói selymek, magyar, német és francia borok, morva posztók, szászországi könyvek, lengyel és dalmát szeszes italok, török és perzsa szőnyegek, német pipák, angol kések, párizsi divatárúk.

Mint említettem, La Tourt nagyon érdekelte a magyarországi nemzetiségi kérdés. Megfigyeléseit tehát a magyarországi németekre, oláhokra és egyéb népfajokra is kiterjesztette. Különösen sokat foglalkozik az oláhokkal és az ellenük hangoztatott vádakkal. Egyik művében egy oláh a súlyos vádak ellen így védekezik: „Igaz, hogy hanyagok vagyunk és makacsok, sokszor még betyárkodunk is, de ez onnan van, hogy a magyarok mind ellenünk vannak. Alárendelt népfaj gyanánt bánnak velünk, melynek sem esze, sem bátorsága. A magyarok

csaknem annyira megvetnek bennünket, mint a zsidókat. Pedig csak akaraterőnk hiányzik s ezt csak azért nélkülözzük, mivel nincs részünk sem igazságban, sem szabadságban. Minek műveljük a földet? Ez csak arra volna jó, hogy még nagyobb terheket rakjanak a vállainkra. Minket csak a császár szeret meg az Isten, és hej, mind a kettő oly távol van tőlünk.“ La Tournak is az a nézete, hogy ez a nép, ha más papjai, tanítói, vezetői volnának s ha mindenfelől megaláztatásban s megvetésben nem volna része, más lehetne. Az oláh medvedavadász, kit ugyane művében szerepeltet, értelmes, ügyes, bátor, önméretes ember; hálás tud lenni, ha jót tesznek vele, de az átélt sérelmet sem felejt el s ha módja van rá, kegyetlen bosszút áll. La Tour szerint is kétségtelen azonban, hogy az oláhok általában a műveltség igen alacsony fokán vannak, vallásosságuk külsőségekben, például a rengeteg bűjtben nyilvánul s egész életüket átszövi a sok mindenféle babona. Papjaik is műveletlenek s a parasztoktól nem nagyon különböznek. Házaik nyomorúságos fa- vagy vályogvisek. Földjeiket nem munkálják meg rendszeresen, nem trágyázzák és egy részüket parlagon hevertetik. Az oláh nők fiatal korukban szépek, nagy fekete vagy barna szeműk, arányos termetűk, finom szabályos arcvonásaik vannak, kis lábukat és kezüket a párizsi nők is megírgyelhetnék, erkölcsaik azonban nagyon lazák, igen fiatalon férjhez mennek és hamar elhervadnak, mert sokat kell dolgozniok. Nem elég, hogy a házi munkát végzik, szőnek, fonnak, gyermekeiket nevelnek, lomha férjeik még a mezőn is őket dolgoztatják, ezért harminc éves korukban már ráncos képű öreg asszonyok, nyoma sincs rajtuk egykori szépségüknek.

Nem kerülték el La Tour figyelmét a szorgalmas, iparkodó szlovákok sem, akik mint drótosok és vászonkereskedők daróc ruhájukban, kevés pénzzel, kevés nyelvtudással fél-Európát bebarangolják. Még kevésbé feledkezik meg a muzsikus és sátoros cigányokról meg a szegénylegényekről. Leír egy régimódi magyar alispánválasztást, mely véres verekedéssel és gyujtogatással volt egybekötve, egy alispáni beiktatást, melyen a négyes rendben felvonuló hajdúk pompás pejllovakon, kivont karddal, hátukon kétcsövű karabéllyal, a panyókára vetett mentéjű, kócsagtollas vagy bő gatyájú, pörge kalapú köznemesek s azután a gyönyörű díszruhákba öltözött, nagyszerű fajlovakon ülő nemesek festői látványt nyújtottak. Leír azután egy megyebált, egy bankettet, egy toborzást, egy oláh lakodalmat s egyéb magyarországi különlegességeket. Helyenként kétségkívül túloz, túlríkító színeket használ, emlékezőtehetsége itt-ott cserben hagyja és tévedésbe ejti. Magyar ember nem egy részlet olvasásánál hitetlenkedve csóválja a fejét, végül mégis azzal a benyomással teszi le La Tour műveit, hogy bennük a szerző a mult század negyvenes éveinek Magyarországot elég híven, pontosan és tárgyilagosan festette le.